

Welcome

– We're Glad You Joined Us –

اصول و روشهای نمایه سازی

مدرس: زهره چراغی

دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی

indexing

مقدمه

تعریف نمایه ➤

تاریخچه مختصر

کارکردهای نمایه

تعریف نمایه

- وقتی از یک نمایه استفاده میکنید:

۱. اگرچه اطلاعات وجود دارد شما هیچ چیزی پیدا نمی کنید

۲. شما اطلاعات را پیدا می کنید، اما فکر نمی کنید که همان

اطلاعاتی باشد که میخواستید

۳. شما قسمتی از اطلاعات موجود را پیدا می کنید

۴. شما اطلاعاتی را پیدا می کنید که دقیقاً به آن نیاز دارید

- نمایه از مصدر نمودن به معنای نشان دادن و راهنمایی کردن

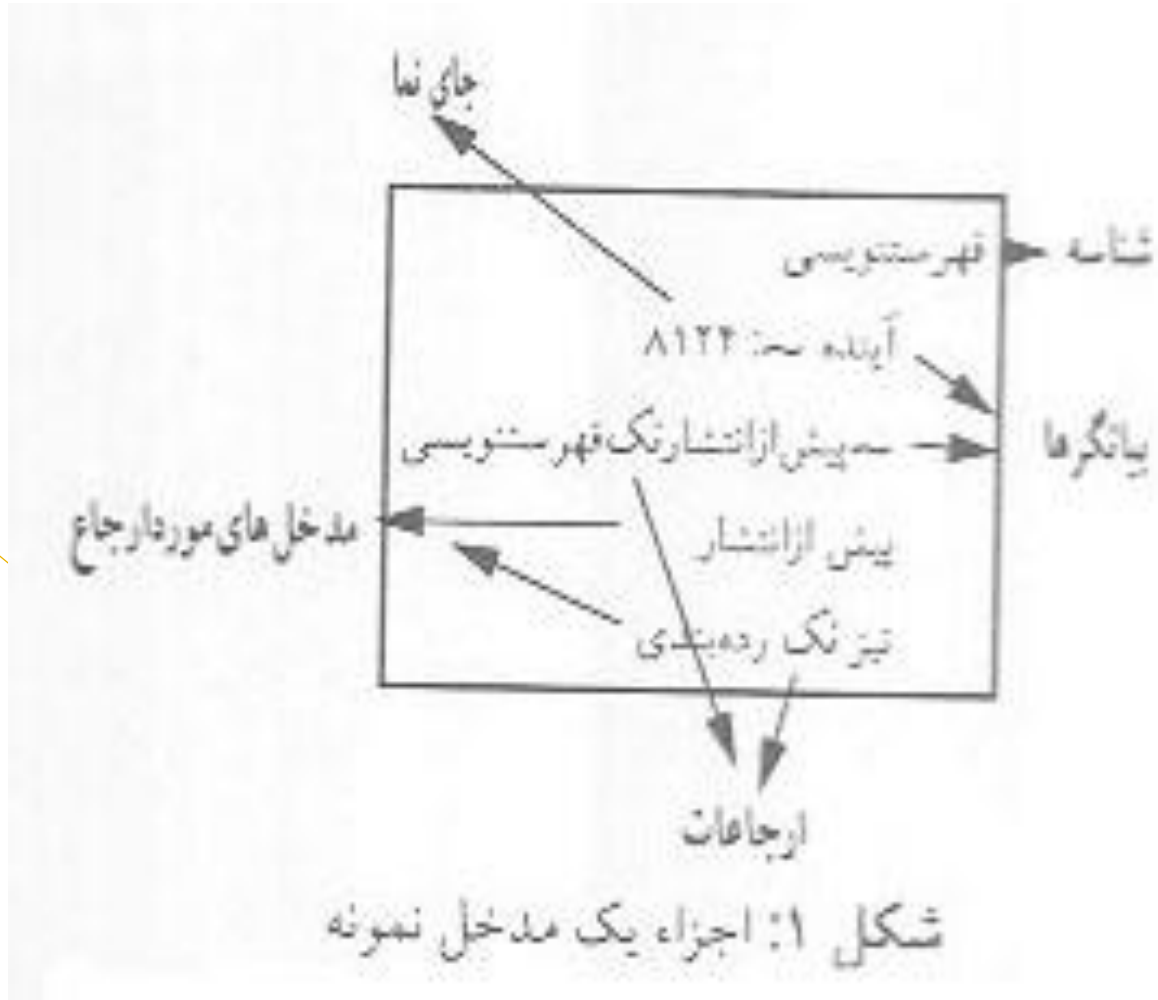
• معادل آن در انگلیسی Index

- نمایه، سیاهه نظام یافته مدخلهایی که به منظور به استفاده

کنندگان در جایابی اطلاعات مدارک تهیه می شود.

- نمایه راه ورود و دست یافتن به اطلاعات

اجزای نمایه

- نمایه ها متشکل از مدخل ها **try**
- مدخل از عناصر زیر تشکیل شده است
- شناسه (توصیفگر)
- بیانگر
- جای نما
- ارجاع

تاریخچه

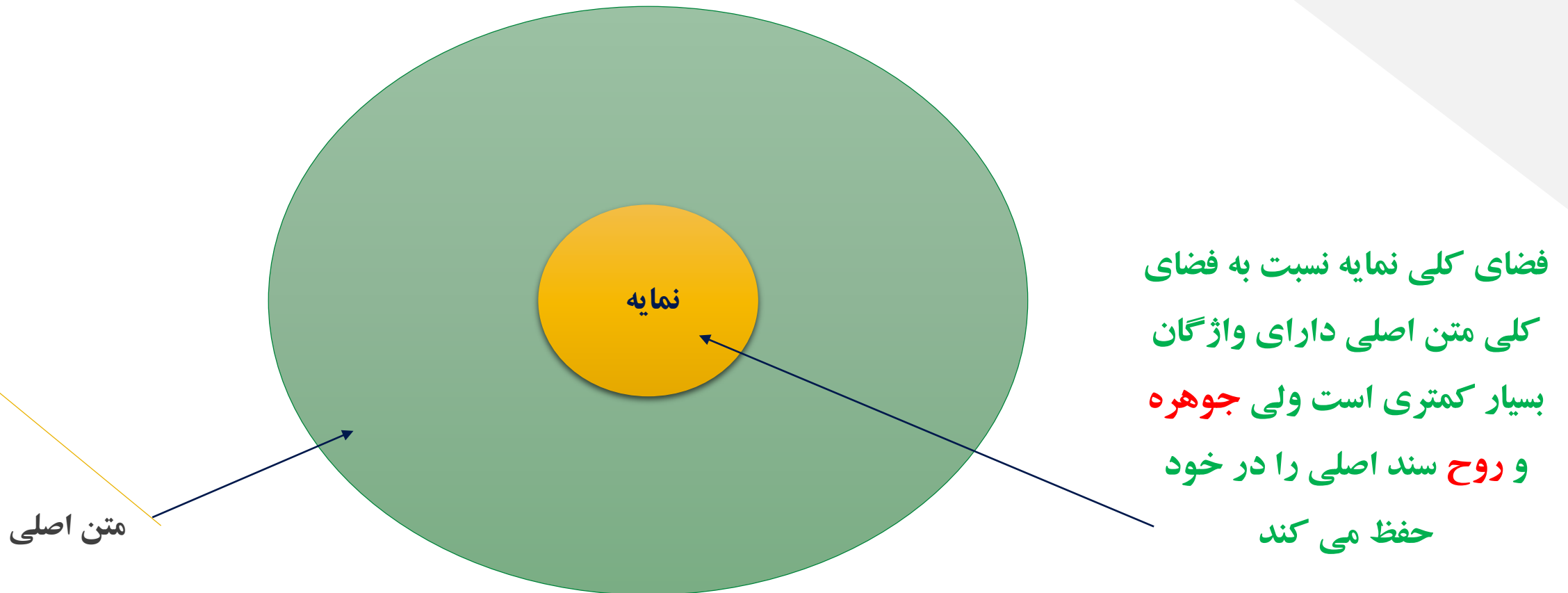
- قدیمی ترین صورت کتابها، مربوط به الواح گلی سومریان در ۲۰۰۰ سال ق.م
- در حدود ۱۵۰۰ سال ق.م الواح هیتی ها قسمتی به نام **انجامه (Colophon)** داشت.
- قرن ۱۹ و افزایش رشد انتشارات
- در آمریکا، قرن ۱۹، شروع نمایه سازی نشریات
- ویلیام فردریک پول، بزرگ ترین نمایه برای نشریات قرن ۱۹
- کمپانی اچ دبلیو ویلسون، نمایه:

Reader's Guide to Periodical Literature

تاریخچه

- در ابتدا واژه های **نمایه** و **فهرست** به صورت مترادف به کار می رفته اند. اما در حال حاضر با تغییر در کارکردهای نمایه، میان فهرست و نمایه تمایز آشکار وجود دارد.
- از دهه ۱۹۵۰ و پس از جنگ جهانی دوم، **نارضایتی** نسبت به عملکرد کتابخانه ها در ارائه خدمات بازیابی اطلاعات
- **دلیل:** اصطلاحات و واژگان فهرستنویسی معمولاً روزآمد نبود، زبان رده بندی برای کاربران قابل درک نبود
- **نتیجه:** کتاب با همان شیوه های سنتی فهرست نویسی و رده بندی شود، اما از خدمات نوینی برای جایابی اطلاعات استفاده شود.

ماهیت نمایه

کارکردهای اصلی نمایه

- تهیه **مدخل** برای تمام عناصر و مفاهیم موضوعی مهم در مدارک
- نشان دادن **روابط** میان اصطلاح ها
- گردآوری اطلاعات تحت یک **شناسه موضوعی واحد**
- برقراری ارتباط میان **زبان استفاده کننده** و **زبان نویسند**
- تنظیم مدخل ها در یک **نظم اصولی**، ساده و مفید
- شناسایی سریع **اطلاعات مناسب** در مجموعه ای از مدارک

به حداکثر رساندن ضریب موفقیت جستجوی کاربر

به حداقل رساندن زمان برای جستجوی اطلاعات

انواع نمایه

- انواع نمایه از نظر هدف تهیه
- انواع نمایه از نظر نوع اطلاعات
- انواع نمایه از نظر همارایی
- انواع نمایه از نظر بیان محتوای اطلاعاتی

انواع نمایه از نظر هدف تهیه

به منظور بازیابی مدارک

- نمایه بازیابی مدارک

- نمایه استنادی

به منظور جایابی اطلاعات

- نمایه تک نگاشت ها یا نمایه کتاب

- نمایه جایابی اطلاعات در مجموعه آثار

انواع نمایه از نظر هدف تهیه

- **نمایه استنادی** نوعی نمایه است که فهرست آثار پسین که به آثار پیشین استناد کرده اند را نشان می دهد و مبتنی بر **روابط ارجاعی و استنادی** بین منابع اطلاعاتی است.
- نمایه استنادی به محقق در یافتن پاسخ به پرسش های زیر کمک می کند:
 - از زمانی که مقاله ی A منتشر شده است چه پیشرفتهایی در یک موضوع خاص رخ داده است.
 - مقاله های جدید نویسنده ی مقاله ی A کدامند؟
 - چه آثار تحقیقی برای اولین بار در این زمینه نوشته شده است؟
 - چه کسانی هم اکنون به مقاله ی A استناد کرده اند؟
 - چه تعداد اثر به مقاله ی A استناد کرده اند؟

انواع نمایه از نظر نوع اطلاعات

نمایه موضوعی

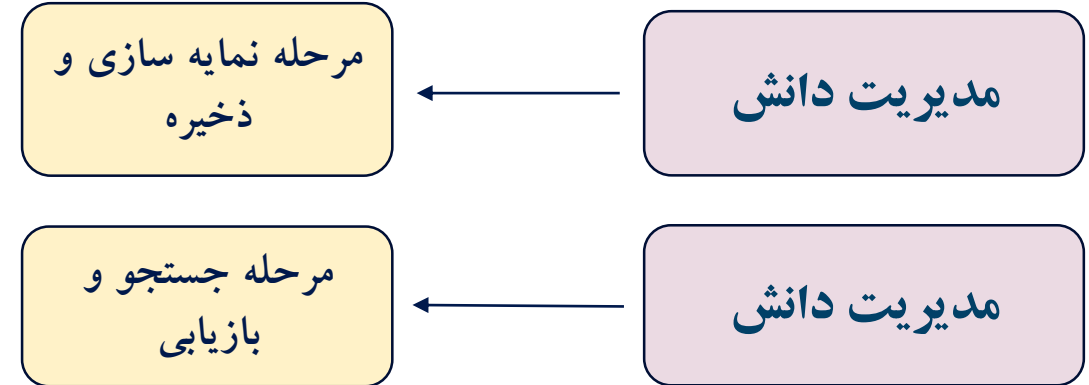
- عمومی
- تخصصی

نمایه نام ها

- پدیدآورندگان
- عناوین
- نام های جغرافیایی
- سازمان ها و مؤسسات
- اشخاص

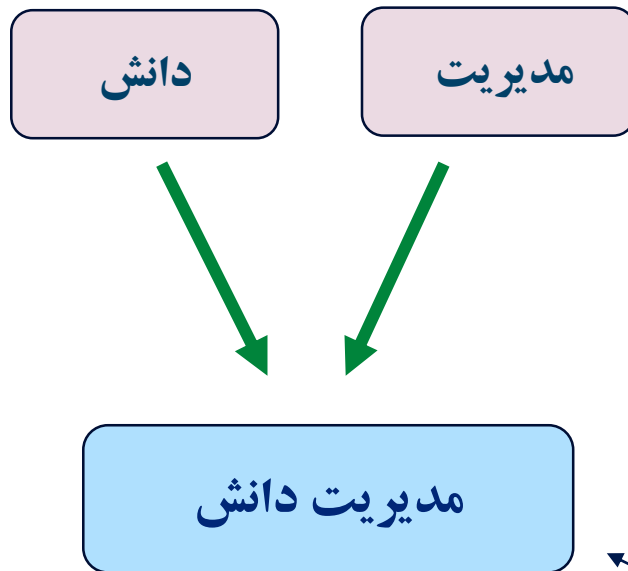
انواع نمایه از نظر همارایی

پیش همارا

پس همارا

مرحله نمایه سازی و ذخیره

مرحله جستجو و بازیابی

تفاوت این دو روش در چیست؟

رابطه در نظام های پیش همارا بیشتر است ولی جامعیت کمتر است

- نمایه سازی پیش همارا: افزایش دقت یا مانعیت از طریق بازیابی مدارکی که فقط به مدیریت دانش مرتبط باشند
- نمایه سازی پس همارا: افزایش جامعیت یا بازیافت و ریزش کاذب اطلاعات، بازیابی تمام مدارک مرتبط با دانش، مدیریت و مدیریت دانش
- منطق جستجو در نظام های پس همارا، منطق بولی است (AND, OR, NOT)

انواع نمایه از نظر محتوای اطلاعاتی

نمایه های واژه ای

- استخراج واژه های مهم (کلید واژه ها) از **عنوان**، **چکیده** یا **متن**
- به این نمایه سازی، **استخراجی (اشتقاقی)** می گویند.
- مهم ترین نوع:
- نمایه های مبتنی بر **عنوان**
- نمایه های مبتنی بر **مآخذ** (نمایه استنادی)

نمایه های موضوعی (مفهومی)

- در این روش نمایه ساز، پس از مطالعه و درک مفاهیم مهم موجود در مدرک، واژگانی را به عنوان موضوع یا **نماینده موضوعی** انتخاب و به مدرک **منتسب** می کند.
- به این نمایه سازی، **انتسابی یا تخصیصی** می گویند.
- مزیت این روش، انتساب موضوعات واحد به مدارکی که واژگان یکسان ندارند. (**اصل وحدت و یکدستی**)
- بالا بردن **ربط و جامعیت**

مهم ترین و پر کاربرد ترین

مثالی برای نمایه کوئیک (KWIC) Keyword in Context

مدیریت دانش	تاریخچه ی
مدیریت دانش	سازمان ها و
مدیریت دانش	مقدمه ای بر
مدیریت دانش	نظام های
مدیریت دانش	نقش
در توسعه علمی سازمان	
سازمانی	مدیریت دانش
شخصی	مدیریت دانش

مثالی برای نمایه کوواک (KWOC) Keyword Out of Context

تاریخچه مدیریت دانش	مدیریت دانش
سازمانها و مدیریت دانش	مدیریت دانش
مقدمه ای بر مدیریت دانش	مدیریت دانش
نظام های مدیریت دانش	مدیریت دانش
نقش مدیریت دانش در توسعه علمی سازمان	مدیریت دانش
مدیریت دانش سازمانی	مدیریت دانش
مدیریت دانش شخصی	مدیریت دانش

	اقتصاد
۱۰۱	اقتصاد مسکن در ایران
۱۰۳	نقش فرش در اقتصاد ایران
	اقتصادی
۱۰۲	بررسی آثار اقتصادی رکود بازار فرش
۱۰۴	عوامل اقتصادی مهاجرت از روستاها به شهرها
	ایران
۱۰۱	اقتصاد مسکن در ایران
	بازار
۱۰۲	بررسی آثار اقتصادی رکود بازار فرش
	رکود
۱۰۲	بررسی آثار اقتصادی رکود بازار فرش
	روستاها
۱۰۴	عوامل اقتصادی مهاجرت از روستاها به شهرها
	شهرها
۱۰۴	عوامل اقتصادی مهاجرت از روستاها به شهرها
	فرش
۱۰۲	بررسی آثار اقتصادی رکود بازار فرش
۱۰۳	نقش فرش در اقتصاد ایران
	مسکن
۱۰۱	اقتصاد مسکن در ایران
	مهاجرت
۱۰۴	عوامل اقتصادی مهاجرت از روستاها به شهرها
	نقش
۱۰۳	نقش فرش در اقتصاد ایران

۱۰۱	اقتصاد مسکن در ایران
۱۰۲	بررسی آثار اقتصادی رکود بازار فرش
۱۰۳	نقش فرش در اقتصاد ایران
۱۰۴	عوامل اقتصادی مهاجرت از روستاها به شهرها

مزایای نمایه سازی مبتنی بر عنوان

۱. سادگی و سهولت تهیه
۲. سرعت عمل در نمایه سازی
۳. تفسیر نکردن محتوای مدارک
۴. طبیعی بودن زبان نمایه سازی
۵. استفاده از واژگان جاری و تخصصی
۶. عدم نیاز به تصمیم گیری موردی، یکدستی کار و سلیقه ای نبودن

معایب نمایه سازی مبتنی بر عنوان

۱. عنوان همیشه گویای محتوا نیست
۲. بیان همه مفاهیم مهم در عنوان امکان پذیر نیست
۳. فقدان کنترل واژگان و پراکندگی اطلاعات مرتبط با یک موضوع
برای مثال: «سازمان های دولتی» و «مؤسسات دولتی»
«حریق» و «آتش سوزی»

زبان نمایه سازی

زبان آزاد

زبان طبیعی

زبان کنترل شده

نمایه سازی به زبان آزاد

- ❖ محدودیتی از نظر نوع واژه وجود ندارد
- ❖ هر واژه می تواند بدون قید و شرط از زبان طبیعی گرفته شود
- ❖ نمایه ساز کلمات را به صلاحدید انتخاب می کند، خواه در متن آمده باشد یا خیر
- ❖ لازم است اصل وحدت رعایت شود
- ❖ کنترل واژگان بدون اصطلاحنامه

نمایه سازی به زبان طبیعی

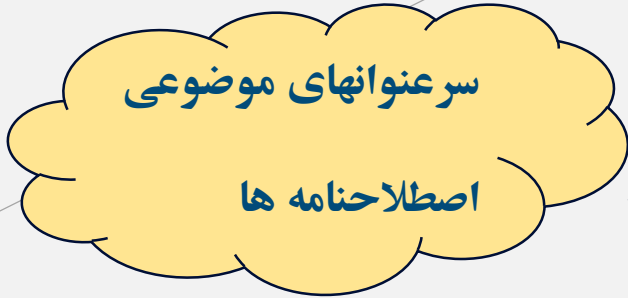
❖ واژه های به کار رفته در **خود مدرک** به عنوان توصیفگر انتخاب می شوند؛

❖ مفاهیم استخراج شده فقط با استفاده از **واژه های به کار رفته در متن** به **توصیفگر** تبدیل می شوند؛

❖ اصول گفته شده درباره زبان آزاد اینجا هم مصداق دارد؛

❖ نمونه بارز: **نمایه های واژه ای**

نمایه سازی به زبان کنترل شده

❖ مفاهیم از متن مدرک استخراج می شوند.

❖ مفاهیم انتخاب شده با ابزارهای کنترل واژگانی مطابقت داده می شوند.

❖ مزیت این روش، جلوگیری از حذف ناخواسته اطلاعات به دلیل پراکندگی ذیل توصیفگرهای متعدد است.

❖ در این روش، کاربر، نیازی به مراجعه به مدخل های مختلف برای یافتن اطلاعات مربوط به یک مفهوم واحد را ندارد.

ارزیابی نمایه ها

وقتی از نمایه استفاده میکنیم ...

❖ نمایه سازان سعی می کنند سه مورد اول را به حداقل برسانند و مورد آخر را افزایش دهند

جامعیت (بازیافت)

مانعیت (دقت)

ارزیابی نمایه

جامعیت یا بازیافت: Recall

از محاسبه «نسبت تعداد مدارک مرتبط بازیابی شده به کل مدارک مرتبط در مجموعه» به دست می آید

مانعیت یا دقت: Precision

از محاسبه «نسبت تعداد مدارک مرتبط بازیابی شده به تعداد کل مدارک بازیابی شده از مجموعه» به دست می آید

عملکرد مطلوب هر نظام بازیابی: مانعیت = جامعیت = ۱

INDEXING

❖ اساساً دو مقیاس جامعیت و مانعیت در روند کاوش، نتیجه معکوس دارند.

❖ هر تلاشی که در جهت افزایش مانعیت صورت گیرد به کاهش جامعیت منجر خواهد شد و برعکس

